

Sevgiyə layiq insan

Bu addan birçə dənə idi kənddə...

Göyçə mahalı, Basarkeçər rayonunun Nərimanlı kəndində, bəzən eyni adlarda olan bir neçə şəxsə rast gəlirdi. Eyni adla bir neçə nəfər çağrıldığına görə, çox vaxt fərqləndirmək üçün adlara ayamalar da qoşulurdu. Amma bu addan birçə dənə idi kənddə, nə ayaması vardı, nə də qoşması - Hətəm müəllim!

İnsana qoyulan adın onun şəxsiyyət kimi formalaşmasında, xarakterində, ictimai mövqeyini müəyyənləşdirməsində mühüm rolunu olduğunu çoxumuz bilir. Ən gözəl nümunə Hətəm müəllimin adı ilə onun şəxsiyyətinin, insanlığının, mənəviyyətinin bağlılığıdır desəm, yanlış olaram. "Hətəm" sözü "səxavət" mənasında işlənir. Bu söz, orfoqrafik mənşəyinə görə ərəb tipinə bağlıdır. Amma adın mənasının şəxsiyyətin formalaşmasında mahiyyətə bu qədər sıx bağlanması da, hər saat rast gəlinən hal deyil.

Tarixi Hətəm Tai şəxsiyyətinin kimliyinin mənim marağ dairəmə daxil olması da, rəhmətlik Hətəm Əkbərovun adının mənasına olan marağımdan yaranıb. Ərəbistanın Tey əyalətindən olan, təqribən 620-ci illərdə həyat sürmüş Hətəm Tai çox var-dövlətli adam olub. Yeddi yolun ayrıcında bir bina inşa edib, orada hər gün on baş dəvə qurban kəşib, kasıblara paylayarmış. Bu adam İslamdan əvvəl yaşayıb və İsa peyğəmbərin dininə iman gətirib. Həm yaxşı ovçu imiş, cəngavərlikdə tayı yox imiş, həm də dərin elmi varmış, gözəl şeirlər deyirmiş. Allaha çox inanmış, haram ayların bütün tələblərini qoruyurmuş. Onun evinin qapısı hər kəsin üzünə açıq imiş.

Bizim müəllimimiz Hətəm müəllimin də bütün xasiyyətləri tam bu adamın xasiyyətlərinin oxşardır. Yəqin ki, valideynləri bu adı ona görə qoyublar ki, Hətəm Tai kimi səxavətli olsun. Necə deyirlər, niyyətin hara, mənzilin də ora! Hətəm müəllim çox mehriban, səxavətli, nəcib və savadlı adam idi. Mən bütün zəlalətə ədalətli hakim olan, bütün zillətlərin qarşısını alan vicdanı müəllimlərimdə, ağsaqqallarımda görmüşəm. Hətəm müəllimdə olduğu kimi vicdanı nəzərdə tutaram. Onun vicdanı, səadəti, qeyrətinin inikası, onun namusunun özündə boy atmışdı. Onun vicdanı elə bir bir vicdan idi ki, heç vaxt özünə görə ona əziyyət vermədi, yalnız başqalarının qüsurlu hallarına görə vicdan əzabı çəkdi. Haqsızlıq qarşısında yüklənərdi onun vicdanı, zəif tapdamaq yoluna sipər idi, arxasızın haqqı üzərində ən güclü səs, haqqıqırtı, etiraz idi onu vicdanı. Bizə də bu dərsi yüksək səviyyədə keçib.

Hətəm müəllim vicdan müstəvisinə yetişdimi, alt dodağını üst dodağına sıxar, başı ilə də müdrik tərzdə təsdiq işarəsi göstərərək qarşısındakının haqlı olduğuna həmrəyliyini bildirirdi. Dil tərpenməzdi, fikir tam aydın olardı. Haqsız isə bu hal "dünya sənədəmi unutturdu haqq-ədalət" ifadəsinin tam məzmunu idi. O qədər mehriban, səmimi, cəmərd adam idi ki, bəlkə də bu fəni həyatda bir dəfə də olsun öz üzündən vicdan əzabı içərisində qalmadı. Onun yatağına qor dolduran, nadanların nahaqq hərəkətləri idi. Yuxu yatağında onun ən gözəl, ana səsi kimi müqəddəs layla çalanı vicdanı idi, geni-

qanı ilə ruhuna köçmüş vicdanı heç bir naqisliyə görə onu yormadı, zövq aldığı ruhi mötəşəmliyi mənəviyyətinin füsunkarlığı ilə vicdanının yaratdığı seyrangahda tapardı.

Bir kəsə haqsızlıq olarsa, Hətəm müəllim dərhal keçib onun yanında dayanar, baxışı, gözü, siması, üzünün mimikası ilə etirazını bildirirdi, vicdansız da vicdanla yanaşmaqla vicdanın hakimiyyətini göstərirdi. Heç kimin ona olan doğma münasibətini yandırır külnü küləklərə sovrurdu. Doğmalığını, doğmalardan yaxın münasibətini könül sovuğu ilə ortaya qoyurdu.

Həyatda bütün gözəlliklərin şəklini mübarək qəlbinə çəkər, sonra isə onu səfa mənbəyi kimi urvatla sər-giləməklə qəblərə şəfaət çiləyirdi, pəjmürdə halların peyvəndi idi onun simasındakı görkəm. El içində, məktəbdə Hətəm müəllimdə olan təmiz ürək ətrafdakı üreklərin təhriki üçün təsirli saf bir çeşmə kimi daimi qaynayırdı. Onun vicdanı el-obaada ədalətin vəkilidir. Bütün qohumları, yaxınları, şagirdləri, yaxınları nə uğur qazanırdırsa, onlardan daha çox sevinc yaşayaraq gözlərindən güllüş sıçrayırdı ətrafa.

Düştüncəyə görə, o, ən zəngin adam idi. Sənətinin zənginliyi, müəllimliyinin müqəddəsliyi, mövcud olan və olmayan heç bir vasitə ilə dəyişdirilə bilməz. Onun xəzinəsi sərhədləri bilinməz olan müəllimliyidir. Əynindəki libasın üzərində fəzilət pərdəsindən tikilmiş bir "əba" sı da var idi. Ən gözəl bağbanın barı, becərdiyi ağaclarını sayında deyil, həm də bağı salmalı olduğu məkanın rolundadır. Bu baxımdan, bağına salacağı yeri də əvvəlcədən müəyyənləşdirirdi. Heç vaxt kölgəli sinfi götürməzdi. İşıqlı sınıflardan seçərdi, öz zəkasının işığını günəşin al şəfəqlərinə qatıb zəkalara nur səpərdi, ağıllar yetirirdi. Şagirdə ən ağır sözü; "get naxıra, gəl axura deyə məktəbə gedib gəlmək olmaz" idi. "Gəldiyinizə görə bir şey öyrənin" deyərdi. Zəhmətkeş, kasıb adamların balalarının valideynlərinin zəhmətini itirəcəyindən çox qorxurdu. Onun susmağı ən böyük ittiham idi. Susunluğunda olan ittiham tərzinin təsir qüvvəsi yaşlıda da, cahildə də mütləq təsir qoyurdu.

*Az danış, desinlər sözündə güc var,
Çox sözü dinləyən, çox nöqsan tapar.
Çox danışmaq, bəlkə sənə asandır,
Çox oldu desələr, böyük nöqsandır!*

Belə həyat prinsipi ilə yaşayardı. Hamı danışarkən, mövzunun mahiyyətini hamıdan yaxşı bildiyi halda, ətrafdakıların fikirlərinə hörmətlə yanaşar, sanki yenilik öyrənir deyə yoldaşlara rəhbət göstərirdi. Əslində isə onun bildiyi səviyyəni digərləri əksər vaxt qət edə bilməzdi. Danışığında kimsənin ona nöqsan tutmasına yer yox idi. Danışdığı sözün mənası çoxları tərəfindən atalar sözü kimi qəbul edilərdi.

Bir məclis olarkən insanlar iki-iki, üç-üç müxtəlif mövzulardan söhbətlər açar, fərqli söhbətləri müzakirə edirdi-

lər. Qəfil içəri Hətəm Dədə girseydi, hamının sözü bitirdi. Bu, onun gelişinə insanların ehtiramının əlaməti idi. Hamı onu ayaq üstə qarşılayardı. Bu, həm də o demək idi ki, sən olan yerdə biz nədən danışmaq? Hətəm müəllim heç bir məclisin ovqatını pozmaqçı xoşlamırdı, amma insanlar davranışlarının və danışmalarının düzünü-səhvini onun üzündəki cizgilərdə axtarıb tapırdılar. Düz olan sözünü davam edirdi, qeyri-düz isə heç kim "sus" demədən susurdu. Çox zaman Hətəm müəllimin hər hansı məsələyə sakit reaksiyası, əlavə müzakirə mövzuları açırdı. Onun simasındakı görkəmin hər bir tərzinə dəyər verən insanlar, xətrinə uyğun olub-olmayan məsələlər üzərində özlərini təkmilləşdirirdilər.

Bilirsiniz, təlim- tərbiyə insanlıqda müxtəlif yollarla formalaşır. Məktəbdə, cəmiyyətdə, ailədə, ustad olan kimse haqqı və dürüstlüyü başa salmaqla sənə real məsələlərin üzərinə çəkir, ağıllamaz şeylərdən uzaqlaşdırmaqla onlardan imtina etməyə çağırır. Bu yolda vaxtını boş xərcləmədən, kamilliyə və nicata vaxtında çatırın. Bu, gerçək tərbiyə əlamətləridir. Bir də ki, hər hansı müdrik insana mənəvi gücü bərk olan tellərlə bağlı olursan ki, o adam həyatda olmayanda da, onunla olub, hər bir niyyəti onun istəyi üzərində qurub, qəlbində onu oxşayırsan, daim onun etimadını qoruyursan. Sağ ikən müəlliminlə bir olduğun kimi, o, haqq dünyasına qovuşduqdan sonra da onun ruhu ilə bir olub, onun ideyaları ilə yaşayırsan. Heç bir halda müəllimini tərk etməsən. Elə rəhmətlik Hətəm müəllim də onu tərk etməyə yer qoymadı. Bütün nəsil-nəcəbət, el-oba, şagirdləri bu gün də onunladır. Onun ruhuna and içər, yolunu əziz tutar, ruhuna hörmət əlaməti olaraq şərafətini qorumaqla ehtiramlarını saxlayarlar. Xalqa, millətə bağlılığı, elini sevməyi dərin təəssüb hissəsinin erşə qədər böyüklüyündən irəli gəlirdi. Kol dibində ömür-gün sürənləri sevməzdi. Zətı da, südü də saf idi, alnıaçıq, üzüağ, namuslu adam olmağı, insanlı-

ğa misal göstəriləsi mükəmməl mənəvi aləmini formalaşdırmışdı.

Hətəm müəllim heçqət müəllimi idi. Onun qarşısında oturan şagirdlərin könül zəmisini elə gözəl əkib-becərdi, oraya gerçəklə dürüstlüyün calağından yaratdığı elə gözəl zoğlar əkir, toxumlar səpirdi ki... Becərdiyi budaqların ilk nübarını da elə öz şagirdlərinə təam etdirməklə onların məsləklərini haqq sevdası müstəvisində çəmləyirdi. Bir məsəl var, müəllim yetirmələrinin yolunda şama bənzəyər. O hikməti praktiki həyatda görmək üçün ən parlaq nümunə Hətəm müəllimin ağılları işıqlandıran, düştüncələrə yol açan ziyasını seyr etmək idi.

Atan sənənin cisminin qidasını gətirir, müəllim isə ruhunun qidasını. Cism torpağa qoyulur, ruh isə sonsuz və azad göylərdə pərvazlanır. Müəllimin kimliyi o qədər əzizdir ki, o ərşə - Allaha yaxın olan məqamlarda dolaşar! Həmişə yaxşı şagird axtarırdı. Yaxşı oxuyan şagirdə də "yaxşı şagird" deməyə tələsməz, daha yaxşı beyin axtarıb, daha yaxşısını hazırlamağı sənətinin məziyyətinə çevirirdi. Dərsini oxumayan uşaqlara şillə vurmağı da yadda bal kimi qalır. Həyat şilləsi yeməmək üçün müəllim şilləsi ilə bəzən şagirdini nicat yoluna sövq etmək üçün olmazın əzab-əziyyət çəkirdi. Onun aylıq məvacibi üç yüz manat olsa da, sevinci milyonlarla idi. Çün ki, hər il onun yetirmələrinin instituta qəbul olduqca, milyonların sevincini yaşayırdı. Onun mükafatı elə bu idi. Yazımın əvvəlində qeyd etdiyim kimi, onun ən böyük mükafatını onun vicdanı verirdi.

Hətəm müəllimin nəslə azsaylı adamlardan ibarət deyildi. Amma bu sayın kəmiyyət deyil, keyfiyyət göstəricisinin mayasında Hətəm müəllimin adı öndə idi. Qohum-əqrəbənin balalarını elə əziz tuturdu ki, uşaqlar valideynlərindən görmədikləri gözəllikləri Hətəm müəllimdə görürdülər. Açıq deyim, öz ata-analarından çox sevirdilər onu. Çün ki, əsil sevgiyə layiq insan idi Hətəm müəllim.

Mən bu keçmişləri yazıram ki, gənc nəsilimiz gələcəyini qurmaq üçün keçmişlərinə oxusunlar! Amma keçmişdə ilişib qalmaq itibaha səbəb ola bilməz, təbəddülətin qarşısını alar. Keçmiş ona görə şirin görsənir ki, o, gəlib keçmişdir, əlinin içərisindən gedib, gələcəyin isə öz əlindədir, işində, əməlinədir.

*İlahi düzəltmə hər diləkləri,
Din itməz, arada iman pozulmaz
Həmahəng döyünsə dost ürekləri,
Çuğulun sözüylə peyman pozulmaz.*

*Söz, sənət yaranmaz, qüdrət olmasa,
Üz- üzdən utanmaz, minnət olmasa,
Min qanlar tökdürən sərvət olmasa,
Ədalət tapdanmaz, divan pozulmaz.*

*Şahda mürvət olsa, ağada kərəm,
Ehtiyac ürəkdə bağlamaz vərəm,
Şiruyəyəm, el sözüdür, deyirəm,
Ağsaqqal düz olsa, cavan pozulmaz.*

Böyük şairimiz Sərraf Şiruyənin sözlərindən stat gətirməkdə məqsədim, fikrimin incə məqamını şairin sözlərinə istinad etməkdir. Özünü dərk etməyənlərə, özünü dərkini qayəsini göstərdi, halallığın mayasını açdı Hətəm müəllim. Onun qarşısında düz olmayan da düzlənirdi. Necə ki, ilan hər yerdə əyri dolaşsa da, öz yuvasına düz girər. Onun kölgəsi məhək daşı, varlığın doğruluğa yönələn inikası idi.

Hacı Abbas Bağirov